

"MISTR TRADIČNÍ RUKODĚLNÉ VÝROBY LIBERECKÉHO KRAJE"

Jméno a příjmení: **IVA VÁLKOVÁ**

Obor uchované řemeslné tradice: **ZPRACOVÁNÍ OVČÍ VLNY**

Profesní životopis se zaměřením na péči o uchování tradic oboru.

Svým zájmem vždy směřovala k rukodělné činnosti – ve svých devatenácti letech se začala zabývat keramikou a o čtyři roky později se setkala s vlnou – vyrobila vlněnou matraci. Nejdříve z nutnosti pro potřebu svou a svých blízkých, později se matrace staly jejím stálým produktem. Způsoby zpracování materiálu a tudíž i výrobky byly u Ivy Válkové určeny životní situací. Absence dílny a nutnost uživit rodinu vedly k velmi „původnímu“ zpracování vlny. Vlnu posbíranou od malochovatelů ovcí – svých známých a přátel – doma vyprala a použila na vlněné matrace nebo polštáře, či ji dále vyčesala a upředla a následně použila k pletení svetrů či jiných pletených výrobků.

Vše se naučila sama pozorováním jiných řemeslníků a následnou praxí. Celý proces práce spočívá v užití tradičních technik a postupů, což je dáno hlavně množstvím zpracované vlny. Ve větším množství by Iva Válková potřebovala již mechanizaci a tím by se od původního způsobu oddálila, což nechce. Také ji fascinuje udržitelnost tohoto způsobu – člověk je schopný se obléknout úplně sám bez elektrické energie a téměř jakéhokoli vybavení. Materiálem se navíc neplýtvá, jak je tomu u mnohých jiných výrobních procesů. Produkty z vlny mají dlouhou životnost a při dobré péči vydrží majitelům i celý život. Iva Válková se snaží zachovávat v povědomí lidí skutečnost, že právě tento způsob výroby je původní a že teprve z něj vychází možné další postupy. Tento způsob uvažování a princip práce předává dětem též jako pedagožka na Waldorfské škole v Semilech.

Popis technologie a tvarosloví zhotovovaných výrobků.

U řemeslníka zpracovávajícího vlnu můžeme pozorovat běžný „hospodářův rok“. Na jaře se ovce stříhají, vlna se sváží. Od léta do podzimu se pere a od podzimu do jara spřádá. Plete se pak v průběhu celého roku, aby bylo na zimu připravené zboží.

Vlnu na svou produkci si Iva Válková zajišťuje od jednotlivců, svých známých a lidí v okolí, podle kvality a vlastností vlny. Vlnu kombinuje, aby byla příjemná a vzhledově zajímavá - do obvyčejné přidává merino či srst z angorského králíka atp. Ostatní velké množství vlny (např. na workshopy) kupuje Iva Válková jako polotovar od pana Pfeifera z Liberce. Vlna je v původní barvě a vyčesaná.

Praní

Vlnu je zapotřebí v první řadě vyprat a zbavit mechanických nečistot. Nejprve se namočí do dešťové vody, která je měkká a vlnu snáze odpírání. To je zapotřebí opakovat nejméně třikrát. Následně se vlna ponoří do vlažné vody se sodou a zvonem prošťouchá. Mezi všemi přesuny je nutné vlnu pečlivě ždímat, aby se nepřenášely nečistoty, a hlídat její teplotu, neboť větší výkyvy jednotlivých lázní by měly za následek srážení vlny. Nakonec je potřeba vlnu vyždímat nejlépe v pračce a to např. v povlaku na polštář. Iva Válková suší větší množství vlny na plachtách položených na trávě a vlnu obrací hráběmi. Za nepříznivého počasí suší vlnu na půdě domu a dosouší nad kamny, ale i zde je potřeba hlídat teploty – např. mokrá vlna by se

na úplně studené půdě mohla také srazit. Naopak suchou vlnu, jak pranou, tak nepranou, je možné skladovat roky, avšak na místě, kde v zimě mrzne. Pak vlně nemohou ublížit žádní škůdci.

Česání

Česání neboli mykání vlny je proces, ve kterém je vlna sjednocována. Z jednotlivých pramenů či druhů vln lze vytvořit homogenní plát vlny. Šíře takového plátu závisí na šíři mykacího stroje (dva válce proti sobě, na kterých jsou drobné háčky, které vlnu zachytávají a „češou“). Tak je vlna připravena buď k barvení nebo plstění nebo přímému spřádání.

Barvení

Vypranou a vyčesanou vlnu barví Iva Válková přírodními i chemickými barvami. Z přírodních používá ty, které jsou pro ní nejdostupnější, jako jsou třezalka, kaštan (jírovec maďal), ořech (ořešák), mořena barvířská. Z chemických používá opět běžně dostupné barvy na vlnu, do kterých se pro ustálení přidává ocet. U barvení Iva Válková již nepoužívá žádné zvláštní odměřování barviv. Díky mnohaletým zkušenostem může pracovat intuitivně a barvit „od oka“. Jediným nutným vybavením pro její barvení jsou kamna a velké hrnce. Proces začíná s třemi základními barvami – žlutou, zelenou a červenou, ze kterých postupným přeléváním a mícháním poskládá škálu až 31 odstínů. Stejně tak jako u praní, je nutné sledovat i u barvení teplotu vlny a té přizpůsobovat barvicí lázeň, aby nedošlo k jejímu srážení.

Spřádání

Iva Válková spřádá vlnu na svém kolovratu. Nejprve se spřádá z vlny nit, ze dvou nití se slne příze. Výjimečně se slnou již dvě hotové příze, což znamená, že vzniká dvojnásobný materiál ze čtyř nití. Při spřádání je třeba mít na paměti cílový produkt a tomu přizpůsobit požadovanou gramáž příze. Někdy při spřádání přidává Iva Válková k již vyčesané vlně prameny vlny nečesané a třeba i jinak barevné, což vytváří zajímavou strukturu nitě a tím pádem i upleteného materiálu.

Pletení

V pletení jde velmi často vyloženě o zakázkovou výrobu. Jelikož příprava materiálu a následné pletení jsou časově velmi náročné činnosti, jsou svetry od ní pro opravdové „fajnšmekry“, kteří vlastnosti vlny ocení nejvíce – lidé, kteří pracují venku, často v nepříznivých podmínkách. Takových svetrů je schopna vytvořit zhruba pět kusů do roka. Mezi „velkými“ výrobky bychom u Ivy Válkové našli ještě pletené kabáty a sukně. A dále pak drobnosti jako rukavice, ponožky, čepice, které po pletení dále upravuje zaplstěním.

Plstění

Plstění je další z tradičních postupů, jak zpracovanou vlnu kultivovat. V praxi tento způsob Iva Válková k produkci zboží využívá minimálně, pouze na žádost zákazníka. Spíše se mu věnuje jako lektorka. Mokrý plstění je totiž technicky nenáročná a efektivní práce. Prolnutí a propojení vláken je dosahováno pomocí hnětení vlny vodou a mýdlem, tzv. valchováním.

Matrace z ovčí vlny

Matrace je vyrobena z ovčí vlny a její potah je z lněné látky. Takto zhotovený futon má velmi dobré termoregulační schopnosti a zahřívá celé tělo rovnoměrně. Je prodyšný a zároveň mu nevádí vlhčí prostředí. Je antialergenní, nepřežívají v něm roztoči. Tato matrace může ležet i na zemi nejlépe vložená do pevného dřevěného rámu. Uvnitř se futon skládá

z několika vrstev vlny hrubovlnných plemen ovcí např. švarcvaldských či suffolků, a protože jejich vlna neplstí, matrace zůstává pružná. Tato vlna je pečlivě vypraná v sodě a ekologickém pracím prostředku, následně mykaná. Jednotlivé vrstvy vlny jsou postupně rozprostírány a stlačovány tak, aby matrace zůstala rovnoměrná. Výška vycpávky může být různá. Od tenkých podložek po komfortní silné matrace. Střední vycpávku lze doplnit i jiným přírodním materiálem, např. žíněmi nebo kokosovým vláknem. Jelikož má vlna samočistící účinky, není potřeba matraci prát. Pokud je to nutné, stačí ji vyplavit v čisté vodě a nechat dobře vyschnout na slunci. Čalounění je provedeno ručně, precizně prošité velmi pevnou voskovanou dratví. Takto vyrobená matrace vydrží funkční mnoho let. Iva Válková v současné době vyrábí asi tři takové matrace ročně. Bez jakékoli mechanizace je to fyzicky velmi náročná práce, kterou nelze provozovat často.

Informace o schopnosti předávat osvojené profesní znalosti a dovednosti následovníkům.

Iva Válková má velkou schopnost zaujmout. Má perfektně zvládnuté řemeslo, které svým žákům - dětem i dospělým - dokáže velmi jasně a systematicky představovat. Jistě jí k tomu pomáhá i její živelná povaha, pomocí které snadno nadchne a strhne pro práci i ostatní. Což, je obrovská výhoda při práci s dětmi. Ve Waldorfské škole v Semilech vede kurzy pracovní činnosti v několika třídách. S dětmi zde celý rok pracuje na výrobcích z vlny, textilu a keramiky. (Waldorfská pedagogika přikládá pracovní činnosti velkou váhu a tomu odpovídá i hodinová dotace tohoto předmětu.) Odměnou a radostí jí je skutečnost, že děti, které prošly jejím vedením, se k tvoření a práci s vlnou samy od sebe vrací. Je zřejmé, že i do budoucna je to pro ně ohromný vklad.

Jako lektorka je Iva Válková schopná proměňovat kurzy podle požadavků a schopností účastníků. Vede kurzy pro děti i dospělé (např. pedagogy waldorfských škol, učitelky pracovního vyučování ze škol v okolí jejího bydliště atd.). Byla přizvána k vedení několika seminářů v Muzeu Českého ráje v Turnově v rámci doprovodného programu výstavy o vlně.

Osvětu provádí také při stánkovém prodeji svého vlněného artiklu. Ochotně s lidmi mluví o pracovních postupech a materiálech a hlavně vlastních nabytých zkušenostech.

V neposlední řadě Iva Válková předala část svých znalostí svým třem dcerám a nejméně u jedné z nich se dá očekávat pokračování výtvarně-řemeslné činnosti.

Informace o účasti na přehlídkách, výstavách a specializovaných trzích, popřípadě dalších aktivitách péče o tradice lidového řemesla.

Vzhledem k povaze svých výrobků se Iva Válková příliš často neúčastní výstav či přehlídek. Ač jsou její výrobky vysoké umělecké kvality a je na nich vidět citlivý přístup a respekt k řemeslu, obvykle se tento druh zboží nevystavuje. Produkty jsou určeny k prostému nošení a užívání. Avšak svůj prodejní stánek často doplňuje ukázkou předení a verbálním předáváním nabytých vědomostí.

Iva Válková se pravidelně účastní turnovských Staročeských řemeslnických trhů, Chovatelských trhů v Babiččině údolí, Farmářských trhů v Jilemnici. Několikrát do roka prodává též na vánočních a velikonočních trzích waldorfských škol po celé republice. Dále pak je pravidelně zvána do Muzea lidových staveb v Kouřimi, kde představuje několik programů: Svatodušní předení, Tkalcovství (historie, názvosloví), Plstění, Spřádání.

Iva Válková se zúčastnila výstavy „Na vlně vlny“, která proběhla v tomto roce v Muzeu Českého ráje v Turnově, a která představovala širokou škálu řemeslníků zabývajících se zpracováním a kultivací vlny v širokém spektru.